
Јавно предузеће за газдовање шумама „СРБИЈАШУМЕ“ Београд
Шумско газдинство „НИШ“ - Ниш
Споменик природе „ПЕЋИНСКИ СИСТЕМ ЈЕЗАВА“

ПЛАН УПРАВЉАЊА
СПОМЕНИКОМ ПРИРОДЕ
„ПЕЋИНСКИ СИСТЕМ ЈЕЗАВА“

ЗА ПЕРИОД 2019 – 2028. године

У Нишу, фебруар 2019. год.

Садржај:	
УВОД	3
1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	5
2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	9
3. ПРЕГЛЕД КОНКРЕТНИХ АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	10
4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ ОЧУВАЊА И НАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА УЗ УВАЖАВАЊЕ ПОТРЕБА ЛОКАЛНОГ СТАНОВНИШТВА	11
5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА	12
6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЂЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	12
7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА	13
8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА	13
9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА	14
10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА	14
11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ .	15
12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ	15
13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИНА ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ	15
14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕДПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА	17
Прилог - табеле	

УВОД

Општина Сврљиг донела је Одлуку о заштити Споменика природе „Пећински систем Језава“ (бр.663-3-06-01 од 28.04.2006. године), који је стављен под заштиту као споменик природе под именом „Пећински систем Језава“ и сврстан у II категорију заштите као природно добро од великог значаја.

Општина Сврљиг је Споменик природе „Пећински систем Језава“ поверила на управљање ЈП „Србијашуме“ из Београда, Шумско газдинство „Ниш“ – Ниш.

Правни основ за доношење Плана управљања Спомеником природе „Пећински систем Језава“ за период 2019 – 2028. године утврђен је Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/20, 91/10-исправка 14/16 и 95/18-др.закон).

Према одредбама чланова 52. и 53. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/20, 91/10-исправка 14/16 и 95/18-др.закон) План управљања доноси Управљач за период од 10 година и треба да садржи:

1. Приказ главних природних и створених вредности, као и природних ресурса;
2. Оцену стања животне средине заштићеног подручја;
3. Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја;
4. Дугорочне циљеве заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја уз уважавање потреба локалног становништва;
5. Анализу и оцену услова за остваривање тих циљева;
6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности;
7. Приоритетне задатке научноистраживачког и образовног рада;
8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора;
9. Просторну идентификацију планских намена и режима коришћења земљишта;
10. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја;
11. Студијску (истраживачку), програмску, планску и пројектну документацију потребну за спровођење циљева и активности;
12. Облике сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности;
13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности њене примене;
14. Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења.

На план управљања заштићеним подручјем које је проглашено од надлежног органа јединице локалне самоуправе (Општина Сврљиг), сагласност даје орган надлежан за послове заштите животне средине јединице локалне самоуправе по претходно прибављеном мишљењу Завода за заштиту природе Србије.

О предлогу плана управљања заштићеним подручјем управљач је дужан да обавести јавност. Обавештавање јавности подразумева јавни увид у предложени план.

План управљања Спомеником природе „Пећински систем Језава“, сагласно Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка 14/16 и 95/18-др.закон), урађен је у складу са следећим документима:

- ✓ Одлуком о заштити Споменика природе „Пећински систем Језава“ (бр.663-3-06-01 од 28.04.2006. године);
- ✓ Студијом заштите Споменика природе „Пећински систем Језава“ (*Завод за заштиту природе Србије*);
- ✓ Решењем о условима заштите природе за израду Плана управљања Спомеником природе „Пећински систем Језава“ за период 2019-2028. године (*акт Завода за заштиту природе Србије број 020-2363/2 од 06.08.2018. године*).

ПЛАН УПРАВЉАЊА СПОМЕНИКОМ ПРИРОДЕ „ПЕЋИНСКИ СИСТЕМ ЈЕЗАВА“ ЗА ПЕРИОД 2019-2028. ГОДИНЕ

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Основне природне вредности

Простор који је обухваћен границом заштите, представља тунелски речни пећински систем проходан својим највећим делом. Значајан је као тип тунелског пећинског система развијеног у више генетских нивоа и односа вертикалне сукцесије и хоризонталне дивергенције пећинских канала. Ово је посебно изражено у врелском делу система са пет сувих улаза и једним стално потопљеним на сифону врела Језаве. У доминантном флувио-красу и осамљеном красу Србије пећински систем Језава је значајан као репрезентативни пример овог типолошког и генетског односа. Посебно, вредност пећинског система Језаве се увећава тиме што се у његовој близини налази велики пећински систем Самар-Велики пештер по чему је то редак пример у красу Србије да се два слична и независна тунелска система налазе у непосредној близини. Новија истраживања показују да је пећински систем Језаве са значајнијим биолошким диверзитетом артроподске фауне, као и фосилне фауне плеистоцене и холоцене старости.

Географски положај заштићеног подручја

Споменик природе „Пећински систем Језава“ налази се у источној Србији, на североисточном делу планине Калафата, односно северозападном делу Сврљишких планина, у атару села Копајкошара, општина Сврљиг и обухвата 12 целих катастарских парцела. Пећински систем Језава приступачан је путничким или теренским возилом непосредно до пећинских улаза на врелском облутку Бигар преко села Копајкошаре и скретања код места „Ветрило“ за ово село из два правца:

- из Ниша преко Горње Топонице, Веле Поља, Кравља, Попшице и „Ветрила“ са скретањем за село Копајкошару код овог места на путу Попшица-Сврљиг;
- из Ниша преко Сврљига, Лалинца и Сливја са скретањем за село Копајкошару код места „Ветрила“.

Географске координате Споменика природе „Пећински систем Језава“ су између $21^{\circ} 58 \text{ min } 40 \text{ s}$ и $21^{\circ} 58 \text{ min } 51 \text{ s}$ ИГД и између $43^{\circ} 26 \text{ min } 44 \text{ s}$ и $43^{\circ} 26 \text{ min } 48 \text{ s}$ СГШ.

Координате врела Језаве по Гаус-Кригеру:

$$x = 48\ 11\ 840;$$

$$y = 75\ 79\ 380;$$

Надморска висина улаза Језава износи од 480,0 м. н.в.

Према административној подели Споменик природе налази се на територији општине Сврљиг, и простире се на територији катастарске општине Копајкошара.

Удаљеност од Београда 249 km, удаљеност од Ниша 43 km (преко Горње Топонице).

Удаљеност од Ниша 40 km (преко Сврљига, Лалинца, Сливја и „Ветрила“). Од села Копајкошара, од задњих сеоских кућа 0,200 km.

Граница и површина заштићеног подручја

Заштићено подручје СП „Пећински систем Језава“ се простире на 04,40,10 ha.

Просторни оквир заштите се односи на део врелског облутка Бигар, односно непосредну околину крашког врела Језава са три пећинска улаза код врела и два пећинска улаза на падини облутка топонима Збег. Даље, западно од врелског облутка, северни део кречњачког узвишења Равништа са плитком, сувом и висећом долином, кречњачким одсеком ове целине са непосредном околином понорског улаза у пећински систем и најнизводнији део следе долине понорнице Језаве код поменутог кречњачког одсека.

На површини терена граница заштите обухвата дванаест целих катастарских парцела и то: кп бр. 2016, 2017, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2039, 2040, 2042 на територији КО Копајкошара.

Власништво

Земљиште на коме се налази заштићено подручје је у приватном власништву на целој површини, 04 40 10 хектара.

Претходна заштита

Пећински систем као природно добро није био заштићен до 2006. године из разлога јер је био недовољно истражен са оскудним напоменама у литератури (Петровић Ј. 1976: група аутора 1998). Током теренских истраживања ове пећине 2004. године, по пројекту „Биоспелеолошка истраживања Србије“ Завода за заштиту природе Србије, дошло се до становишта да је ово значајан и репрезентативан тунелски пећински систем који заслужује да се заштити по поступку и важећим одредбама Закона о заштити животне средине („Службени гласник РС“ бр. 135/2004. члан 129. став 1. тачка 2.). Споменик природе „**Пећински систем Језава**“ овим Предлогом за заштиту **први пут се ставља под заштиту** по Закону о заштити животне средине.

Категорија природног добра по законодавству Републике Србије:

Природно добро од великог значаја - II категорија.

Међународни статус

IUCN класификација заштићених подручја: Category III – Natural Monument/Natural Landmark – Природни споменик.

IUCN Листа националних паркова и заштићених подручја (United Nations List of National parks and Protected Areas): Не уписује се због мале површине (лимит 1000 ha за копнена подручја).

Опште природне одлике

Заштићено подручје СП „Пећински систем Језава“ је подземни облик крашког рељефа по чему одговара спелеолошком, односно геоморфолошком природном добру. Овај спелеолошки објекат је облик рељефа пећинског типа са развојем подземних канала и шупљина у више нивоа и по више праваца по чему одговара пећинском систему. Морфогенетски, овај облик је транзитни пећински систем тунелског типа са понорским и

врелским делом система и сложеном полигенетском флувио-крашком основом. Усечен је ерозијом речне воде понорнице Језаве у делу издвојеног кречњачког блока узвишења Равниште (609 m) са делом где ова вода подземно утиче у подземље и делом где истиче на површину, односно подземно-транзитно протиче кроз подземне шупљине у кречњаку.

Геормофолошке карактеристике

Пећински систем је усечен у кречњачку греду северног дела главице Равниште која је једна од кречњачких узвишења овог дела Калафата. Непосредно источно од врелског облуга Бигар на падини Брекиње (623 m) и долинским странама реке Јасике налази се село Копајкошара. Подручје за које су обрађене геолошке карактеристике захвата крајњи југозападни обод планине Девике, северозападне делове Сврљишке котлине, већи, североисточни део Калафата и источни део Алексиначке котлине. На овом подручју је сходно развоју карстног процеса у карбонатним стенама развијено неколико значајних спелеолошких појава међу којима су пећински систем Језава и у његовој близини пећински систем Самар-Велики пештер, оба у атару села Копајкошара.

Геолошке и педолошке карактеристике

На подручју СП „Пећински систем Језава“ присутне су седиментне стене палеозојске, мезозојске и кенозојске старости. Најстарије стене на истраживачком подручју су горњо палеозојске старости и представљају их мање појаве девонских и горњокарбонских стена и стене пермске старости великог распрострањења. Појава девонских творевина (D) у сливу Судвекпотока представљена је конгломератима, пешчарима, алевролитима и агрилошистима. Стене пермске старости (P) представљене су формацијом црвених пешчара. Простиру се јужно и југозападно од села Попшица и представљају централно било Калафата издвојено као Куриловска антиклинала. На истражном подручју од стена мезозојске старости присутни су седименти тријаса, средње и горње јуре и доње креде.

Настанак Пећинског система Језава везан је за кречњаке који структурно припадају источном крилу Куриловске антиклинале у оквиру Калафатске морфоструктуре. Западни контакт кречњака и пермског пешчара блока Равништа на делу понорског улаза у Језаву, чини вертикални реверсни расед где се кречњак издиже у виду вертикалног зида или кречњачког одсека висине до 20 m. Овај структурни однос је последица снажног тектонског потиска са запада када су пермски пешчари делимично навучени на кречњаке источног крила Куриловске антиклинале.

Хидролошке карактеристике

Примарно, пећински систем Језаве усечен је ерозијом подземног тока истоимене понорнице. Ова понорница је део, крашким процесом разбијеног изворишта Копајске реке, коме осим Језаве припадају и понорнице Судвек и Жљебура. Језава је понорница код које се у условима хидролошког минимума јавља пресушивање. Ова понорница настаје од пукотинских извора разбијене издани у црвеним пермским пешчарима испод највиших делова централног централног Калафата (839 m), односно врха Шупљи горун (700 m). Извориште Језаве је на североисточној падини Шупљег горуна у оквиру више плитких долина у црвеним пешчарима дуж којих се јавља отицање на сталним или периодичним изворима.

Клима пећинског система

О клими пећинског система Језаве нису вршена посебна истраживања. О климатским одликама пећине закључивано је на основу спорадичних теренских запажања. Ова запажања се углавном односе на услове и односе циркулације ваздуха у овом систему. Тако је запажено да, у условима високе спољашне температуре ваздуха, у систему се ваздух креће нисходно од правца понорског улаза ка врелским улазима на облуку Бигар. Обрнуто, запажено је да у условима ниских спољашних температура ваздуха, у систему се ваздух креће од врелских улаза ка понорском улазу који је на већој висини од ових претходно поменутих улаза. У ширим деловима канала, у оба случаја, ваздух се кретао релативно споро. Уопште, неколико метара у секунду. На сужењима канала јављала се интензивна циркулација интензитета слабијег ветра. Описани однос потпуно сагласно опште теоријски одговара односу циркулације ваздуха у пећинским системима са два и више пећинских отвора на различитим висинама.

Фауна пећинског система Језава

Пећински систем Језава је истраживањима у 2004. и 2005. години истраживан од стране ЗЗПС. Ова истраживања су допринела да се донекле упозна фауна, пре свега артроподска, пећинског система Језава, који је укупне дужине 903 m. Биолошки материјал је сакупљен помоћу клопки. Откривен је већи број представника епигејске и троглоксене артроподске фауне. Пронађени су представници OPILIONIDA (косци), IXODIDA (крпељи), ISOPODA (изоподе), DIPLOPODA (гујини чешљиви), INSEKTA (инсекти).

Подаци о слепим мишевима прикупљени су током теренских истраживања слепих мишева Језаве од 1979. до 2005. године. Утврђено је присуство само појединачних јединки две врсте слепих мишева. Велики потковичар (*Rhinolophus ferrumequinum*) и велики мишоухи вечерњак (*Myotis sp. (myotis-bliithii)*). Обе пронађене врсте слепих мишева у пећини Језави су заштићене врсте у Србији. Сматра се да у пећини не борави већа група слепих мишева јер нема веће количине гуана. Ипак, присуство било које јединке глобално угрожених и заштићених врста чини ову пећину значајном за заштиту слепих мишева на националном и међународном нивоу.

Материјал који је сакупљен током спелеолошких истраживања у пећинском систему Језава садржи остатке 11 различитих врста животиња.

Флора и вегетација

Простор Споменика природе „Пећински систем Језава”, односно површина катастарских парцела изнад пећинских канала, је обрастао мешовитом шумом заступљених врста на овом простору. Најчешће се као врсте јављају: *Quercus cerris* – цер, *Quercus petraea* – китњак и *Carpinus betulus* – граб. Појединачно су присутна стабла шумских воћкарица и осталих тврдих лишћара.

У приземној флори јављају се: *Rubus caesius* - купина, *Rosa canina* – шипак, *Polipodium vulgare* - слатка папрат и тд.

Шуме и газдовање шумама

У заштићеном подручју све шуме су у власништву сопственика шума. Неприступачан терен и релативно скромне могућности ових састојина разлог су што се оне не користе у смислу сече дрвећа за сопствене потребе шумовласника. Такође и већи број сувласника на парцелама представља проблем због недостатка потребног процента власничког учешћа на парцели, што је услов за подношење захтева за вршење дознаке стабала за сечу. Ове природне састојине ће, пре свега, остати у свом неизмењеном облику дуже време.

2. ОЦЕНА СТАЊА (ВРЕДНОВАЊЕ) ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Пећински систем Језаве је речни тунелски подземни флувио крашки пећински систем са одликама вертикалне сукцесије и хоризонталне дивергенције пећинских канала, односима у условима делимично отвореног еколошког система и односима спелеолошке специфичности. Ове специфичности односе се на својство физичке проходности овог тунелског система и чињеницу да се у његовој близини налази још један пећински систем сличних морфогенетских одлика (Пећински систем Самар), што је сасвим изузетна и ретка појава у красу Србије. Поменути скуп одлика и вредности пећинског система Језаве дају овом спелеолошком објекту својство заштићеног природног добра.

Издавање разматраног спелеолошког објекта као заштићеног подручја и оцена испуњености услова за заштиту извршена је у оквиру стандардне процедуре вредновања са становишта потреба и циљева заштите природе и животне средине чији су критеријуми исказани као:

Заштићено подручје одликује:

Изворност (аутохтоност) – степен измењености природног стања, главних чинилаца, елемената и одлика неког простора или појаве под директним или посредним утицајем човека током историје;

Репрезентативност – показатељ јединствености и специфичности природног добра у оквиру групе сродних појава;

Реткост – израз квантитативног стања и показатељ угрожености одређене појаве или процеса, везано за одређени просторни и временски оквир;

Разноликост – је изражена богатством разноврсних, међусобно комбинованих, природних појава и процеса;

Целовитост – изражава степен јединства и заокружености одређеног простора или појаве и њиховог садржаја;

Естетичност – је оцена атрактивности амбијентално-пејзажних вредности и лепоте природног добра.

Опште функције представљају научна, културна и образовно-васпитна, док су остале функције (рекреативно-туристичка и сл.) дефинисане концептом заштите.

3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОР УГРОЖАВАЊА ЗАШТИЂЕНОГ ПОДРУЧЈА

Пећински систем Језава као тунелски транзитни систем у осамљеном красу кречњачког блока Равништа захвата већи простор од непосредне морфолошке целине подземних канала. Овај простор се односи на сливно подручје понорнице Језаве која протиче кроз систем, кречњачку повлату изнад пећине на пречази блока Равниште и део врелског облук Бигар где су пећински улази и врело Језаве. Непосредно поред поменутог врелског облук налазе се прве куће села Копајкошара.

Увидом у стање на терену не запажају се никакви физички или други видљиви индикатори угрожености пећинског система Језаве. Опште се може констатовати да подручје пећинског система и слива понорнице Језаве одговара мало измењеној природној средини антропогеним утицајем. Већи део слива Језаве на слепој долини ове понорнице је под средњедобном мешовитом шумом и само су рубни делови према широким развођима ове долине под пашњацима, сенокосним ливадама и појединачним пастирским, углавном напуштених колибама. Овакве одлике пејзажа има и предео кречњачке греде у повлати пећинског система и падини врелског облук са упадљивим одсуством било каквог објекта, осим пастирских, али запуштених стаза.

Иако је пећински систем познат и непосредно уз сеоско насеље врло су ретке посете систему од стране мештана. Ово се објашњава тешком проходношћу пећине која се повећава у условима хидролошке активности у главном каналу. На основу топонима Збег, има индиција да је овај део система кориштен у прошлости од стране локалног становништва као склониште. Повремене посете пећинском систему своде се на ретке спелеолошке групе.

Антропогени утицај своди се на посредне утицаје везане за измену хемизма и биолошког састава површинских и подземних вода у оквиру слива понорнице Језаве, што је везано за услове и односе екстензивног сточарства. Слабљењем и повлачењем сточарства са подручја слива понорнице приближно је успостављено природно стање описаних односа.

Овај спелеолошки објекат са својим сложеним еколошким односима не може се сматрати антропогено угроженим.

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Оптимални модел заштите **Споменика природе „Пећински систем Језава“** заснива се на досадашњим искуствима у заштити, развоју, уређењу и управљању споменицима природе који су базирани на:

- заштити пећине као објекта геонаслеђа и подземног екосистема,
- очувању и унапређењу укупних природних вредности,
- очувању предеоних одлика,
- усклађеној заштити и коришћењу заштићеног подручја и непосредне околине,
- даљем истраживању и вредновању подручја.

Следећи битан циљ је **функционисање Споменика природе у области рекреације и образовања**. У ову сврху потребно је уредити простор (стазе, опрема), стално едуковати кадрове и вршити разна истраживања.

У оквиру Споменика природе потребно је **спроводити научна истраживања**, која ће се заснивати на отпочињању пројеката истраживања и иницирању, уговарању, организацији и подршци спровођења различитих специјалистичких или мултидисциплинарних истраживања, која ће се изводити по посебним пројектима или програмима.

Важан циљ је такође и **јачање сарадње са локалним становништвом**, невладиним организацијама и другим установама и организацијама које се баве заштитом.

Смернице за унапређење Споменика природе „Пећински систем Језава“

Концептом заштите и развоја Споменика природе „Пећински систем Језава“ неопходно је, у општем смислу обезбедити:

- ✓ функционалну интегрисаност Споменика природе „Пећински систем Језава“ са околним природним окружењем кога чини део Калафата са оближњим пећинским системом Самар, са којим чини просторну целину јединствену у красу Србије. Ово подразумева третирање овог простора као јединствене целине са различитих аспеката (заштита, истраживање, туризам и друго).
- ✓ саобраћајном интеграцијом, односно побољшањем квалитета саобраћајница према селу Копажкошара треба омогућити бољу повезаност споменика природе са окружењем;
- ✓ сарађивати са локалном самоуправом посебно у циљу решавања евакуације и сакупљања комуналног отпада, изградње, реконструкције и одржавања инфраструктуре;
- ✓ сарађивати са локалним становништвом, корисницима простора, невладиним организацијама, са циљем усклађивања активности са заштитом и унапређењем подручја и подршке локалном развоју, промоцији локалних производа и услуга;
- ✓ усклађивати потребе локалне заједнице (водоснабдевање, путна мрежа), са заштитом и унапређењем стања заштићеног подручја, у циљу очувања основних вредности Споменика природе.

Смернице за одрживи развој СП „Пећински систем Језава“

Унапређењем заштићеног подручја ствара се и могућност развоја локалне средине. Могуће смернице одрживог развоја су:

- ✓ развој специфичних видова туризма (образовно-едукативног, спортско-рекреативног, излетничког, научног,...). Уређење простора за образовно-

едукативне и спортско-рекреативне активности и реконструкција оближњег летњиковца, саставни су део концепта заштите Споменика природе;

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ТИХ ЦИЉЕВА

Дугорочни циљеви су конципирани тако да у највећој могућој мери заштите, очувају и унапреде стање у заштићеном добру.

Доношењем Плана управљања који треба да буде усаглашен са законским прописима и пратећим актима, као и са осталим плановима везаним за ову заштићену површину стварају се предуслови за остваривање планираних циљева заштите и развоја заштићеног подручја.

Организовање, опремање и кадровско оспособљавање управљача чини темељну претпоставку за остваривање Плана управљања.

Обезбеђивање неопходних финансиских средстава је такође битан елемент од кога зависи остваривање планираних циљева. Изостанак Буџетских средстава може имати дугорочне последице на спровођење концепције заштите и развоја заштићеног подручја. Неопходни услов за остваривање планираних циљева је заједнички рад управљача, свих корисника споменика природе, локалне самоуправе, надлежних институција и министарстава.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

На простору који је заштићен успостављен је режим заштите трећег степена који утврђује: „селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору, уколико су усклађене са функцијама заштићеног природног добра или су везане за наслеђене традиционалне облике обављања привредних делатности и становања, укључујући и туристичку изградњу“.

У оквиру заштићеног подручја, у складу са режимом другог степена заштите, утврђују се следеће активности и мере којима се дозвољава:

- ✓ Обележавање границе Споменика природе и постављање табле у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС”, бр. 30/92). Осим стандардне табле за обележавање, треба поставити и информативну таблу са приказом основних вредности добра и режимом заштите;
- ✓ Контрола и праћење популација биљних и животињских врста, нарочито природних реткости уз услове заштите Завода за заштиту природе Србије;
- ✓ Научно-истраживачки рад;
- ✓ Посебни пројекти и програми, којима се обухвата заштићена површина Споменика природе, могу се реализовати уз претходну сагласност Завода за заштиту природе Србије и Министарства заштите животне средине;
- ✓ За сам Споменик природе неопходно је обезбедити детаљна истраживања и картирања флоре и фауне као подлоге за израду Програма заштите и развоја природног добра и установити систем праћења стања;

У заштићеном подручју се забрањује:

- × Вршење активности које би могле нарушити вредности Споменика природе;
- × Узнемиравање слепих мишева;
- × Ложење ватре;
- × Депоновање смећа и другог отпада;
- × Промена водног режима;
- × Градња у близини пећинског система.

Радови који нису забрањени, као и радови изван заштићеног подручја, за које се основано претпоставља да могу имати штетне последице за заштићени споменик природе, подлежу процедури обезбеђења анализе утицаја и добијања сагласности и дозвола у складу са законом.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

У контексту боље варолизације у управљању заштићеним подручјем, неопходно је вршити даља истраживања.

Истраживачку активност треба регулисати и ускладити са Планом управљања и Годишњим Програмом управљања заштићеним подручјем, чије доношење је законска обавеза управљача. Научним или стручним истраживањима треба да претходи израда наменског Пројекта истраживања уз прибављене услове заштите природе. Резултате и документацију о истраживањима похранити код Управљача, у за то формирану базу података, а по један примерак доставити Заводу.

Задачи у сфери образовно-васпитног рада се развијају кроз презентацију и популаризацију вредности, кроз публикување водича, флајера, разгледница, мапа и сл. Споменик природе се користити за неке едукативне програме. За реализацију тих програма потребно је уредити околину, поставити путоказе, надстрешнице и сл.

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ ПРОСТОРА

Ово подручје треба сачувати од било каквог директног или индиректног оштећења. Треба спречити све активности које могу да угрозе биолошке, пејзажне и естетске вредности споменика природе.

У десетогодишњем периоду Управљач је планирао активности на

- управљању заштићеним подручјем на начин који омогућава да се у потпуности спроведу прописане мере и активности заштите (режим заштите) у циљу очувања и унапређења заштићеног подручја;
- праћењу стања пећинског система и заштите у циљу очувања;
- праћењу стања природних вредности подручја;
- спровођењу мера уређења у заштићеном простору;
- обележавању Споменика природе у складу са Правилником о обележавању заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр. 30/92), а то подразумева обележавање граница, постављање табли о заштити и постављање информативних табли;
- доношењу десетогодишњег и годишњих планских докумената;
- организовању чуварске службе;

- усаглашавању ловне активности у околини Споменика природе са важећим прописима;
- спречавању активности које могу нарушити вредности заштићеног подручја, а у случају насталих промена које могу уништити или нарушити основну вредност заштићеног подручја обавестити Завод за заштиту природе Србије;
- обезбеђивању услова за развој васпитно-образовних и научно-истраживачких, информативно - пропагандних и других активности које треба да допринесу афирмацији заштићеног подручја, а у складу са Законом;
- формирњу базе података у функцији управљања, коришћења и мониторинга стања у заштићеном подручју;
- обезбеђивању финансијских средства из Буџета као и других извора утврђених законом.

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА И РЕЖИМА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Завод за заштиту природе Србије у Студији о заштити за СП „Пећински сиситем Језава“ утврдио је режим заштите трећег (III) степена, који утврђује: „селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору, уколико су усклађене са функцијама заштићеног природног добра или су везане за наслеђене традиционалне облике обављања привредних делатности и становања, укључујући и туристичку изградњу“ (Закон о заштити животне средине).

Управљач - ЈП „Србијашуме“, сходно акту о заштити извршило је идентификацију и обележавање заштићеног подручја, с тим што ће обележавање у потпуности са информативном таблом, чиме ће свим посетиоцима указати на прописани режим заштите, односно дозвољене и забрањене активности на заштићеном простору.

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ДОБРА

Образовно-промотивне активности базирати на организовању предавања за различите интересне и узрастне групе, затим кроз сарадњу са туристичким организацијама, промовисање путем медија уз истицање постигнутих резултата у заштити и истраживању природних вредности подручја, али и на проблемима који прате заштиту, затим учествовања на сајмовима, стручним скуповима и др.

Потребно је обезбедити промотивни материјал (публикације, флајери, водичи, мапе, разгледнице и др.).

Заштићено подручје СП „Пећински сиситем Језава“ у 2019. години биће представљено у оквиру цез фестивала NIŠVILLE у месецу августу, а у оквиру простора Green Zone, као и на Скупштини ПСС која ће се у марту одржати у Нишу .

11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ

Законом о заштити природе дефинисане су обавезе Управљача по питању документације коју мора да уради за заштићено подручје, а то је:

- ✓ План управљања заштићеним подручјем;
- ✓ Годишњи програм управљања заштићеним подручјем;
- ✓ Извештај о остваривању програма управљања заштићеним подручјем;
- ✓ Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби.

Остала документација везана за научно-истраживачки рад и друге активности планиране Планом управљања биће урађена уколико постоји интересовање научних и других организација у складу са условима Завода за заштиту природе Србије.

12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Заштићено подручје се налази у приватном власништву.

Сарадња и партнерство може се остварити кроз:

- ✓ Едукацију и информисање локалног становништва у вези са заштићеним природним добром, значајем и могућностима.
- ✓ Едукацију локалног становништва о туристичким потенцијалима везаним за заштићено добро.

Са локалном самоуправом потребно је сарађивати у смислу спречавања дивље градње у непосредној близини заштићеног подручја, као и спречавања привредних активности које би нарушиле његове вредности.

Са локалном самоуправом неопходна је сарадња и у смислу прибављања потребних сагласности и обезбеђења неопходних финансијских средстава за остварење планираних мера уређења и осталих активности.

Такође је битно остварити сарадњу и са осталим заинтересованим удружењима и организацијама на локалном нивоу (невладине организације, еколошка друштва и др.)

13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

Потребно је спроводити следеће мере и активности:

- ✓ Обнављање спољне границе Споменика природе и обнављање ознака - табли у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара („Службени гласник РС“, бр.30/92);
- ✓ Обнављање информативне табле са приказом основних вредности Споменика природе и режимом заштите;
- ✓ Контрола и праћење популација присутних врста, нарочито природних реткости уз услове Завода за заштиту природе Србије;
- ✓ Научно-истраживачки рад;
- ✓ Детаљна истраживања и картирања флоре и фауне;
- ✓ Праћење стања састојина на простору заштићеног подручја, сходно режиму заштите са обавезом израде Студије унапређења спонтаног процеса природног подмалиђивања хроста лужњака;

- ✓ Мере уређења заштићеног подручја.

У склопу ових мера предвиђене су активности на уређењу простора:

- Постављање надстрешнице са столом и клупама – 1 ком;
- Уређење пешачких стаза у дужини од 0,200 км;
- Постављање корпи за смеће - 2 комада;

Послове чувања заштићеног подручја вршиће чуварска служба организована у оквиру ШГ “Ниш“-Ниш.

Стручне послове на планирању и спровођењу планираних активности и мера обављаће стручне службе у оквиру газдинства, у координацији са одговарајућом службом у дирекцији ЛП “Србијашуме“.

Континуиране активности и мере су следеће:

- израда годишњих програма и извештаја;
- обнављање граница;
- постављање и одржавање ознака – табли;
- чување, надзор и праћење стања;
- мере неге и заштите;
- кошење траве и корова на прилазима.

Од мера уређења и осталих радова планирано је следеће:

- обнављање табли за обележавање зп (1 ком.);
- израда и постављање инфо табле (1 ком.);
- постављање путоказа (2 ком.);
- постављање корпи за отпатке (2 ком.);
- уређење пешачке стазе (0,200 км);
- израда брошура (500 ком.);
- израда и постављање надстрешнице са столом и клупама (1 ком).

Ове мере и активности ће бити остварене ако буду обезбеђена средства од локалне заједнице која је прогласила ово заштићено подручје и из неког другог извора предвиђеног законом.

Динамика наведених активности и мера ће бити прецизирана у Годишњим Програмима управљања.

Планови управљања остварују се Годишњим програмима управљања, на које сагласност даје локална самоуправа општине Сврљиг.

Пре истека периода на који се План управљања доноси анализира се његово спровођење и остварени резултати, а ако је то потребно може се вршити његова ревизија.

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ

Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/20, 91/10- исправка и 14/16). утврђено је да се средства за заштиту и развој заштићених природних добара обезбеђују из:

- средстава буџета јединице локалне самоуправе;
- средстава Фонда за заштиту животне средине;
- накнада за коришћење заштићеног подручја;
- прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- донација, поклона и помоћи;
- других извора у складу са законом.

Средства неопходна за реализацију планираних активности на пословима управљања Спомеником природе „Пећински систем Језава“ за период 2019-2028.године су следећа:

- Укупна планирана средства: 3.861.790,00
- Средства ЈП „Србијашуме“: 3.299.790,00
- Средства из Буџета општине Сврљиг: 562.000,00

Планирани период	Укупна планирана средства	Средства ЈП „Србијашуме“	Средства из Буџета општине Сврљиг	Остала средства
2019 - 2028	1. 681.000	1.346.000	335.000	

Полазећи од наведених законских решења, а имајући у виду да је овим планом управљања предвиђена реализација одређених задатака и законских обавеза, неопходно је за њихову реализацију средства обезбедити у континуитету из свих потенцијалних извора.

Опредељење ЈП „Србијашуме“, у планском периоду, у области обезбеђивања потребних средстава биће усмерено на следеће:

- да из сопствених средстава обезбеђује финансијска средства по основу разрађених критеријума и ако буду постојале реалне могућности стварањем интерних фондова;
- да се за одређену врсту програмских задатака обезбеђују континуирано средства из Буџета Републике Србије, локалне самоуправе, из одговарајућих фондова, донатора.

Полазећи од наведеног, у наредном десетогодишњем периоду, годишњим програмима управљања дефинисаће се врста задатака, висина финансијских средстава и начин њиховог обезбеђивања. Део средстава потребно је обезбедити из Буџета и планирана су за оне радове који се односе на успостављање и спровођење мера заштите и развоја основних функција Споменика природе. Из осталих извора планира се финансирање других функција Споменика природе, нарочито научно-истраживачких, васпитно-образовних те презентације и популаризације заштићеног подручја.

План управљања спроводи се Годишњим програмима који треба да садрже послове и задатке који ће се непосредно спроводити у текућој години, са обавезном динамиком њиховог извршења и неопходним финансијским средствима за реализацију планских задатака.

Финансиски план за реализацију планираних активности урађен је на основу обима планираних радова и приказан је у табели у прилогу.

Средства неопходна за реализацију планираних мера и активности на заштити и унапређењу Споменика природе „Пећински систем Језава“ предвиђена су из средстава ЈП Србијашуме и Буџета СО Сврљиг у следећем износу и динамици по годинама:

Година	Учешће – динара		Свега (динара)
	ЈП „Србијашуме“	Буџет локалне самоуправе	
2019	80.000	30.000	110.000
2020	143.000	43.000	186.000
2021	145.000	6.000	151.000
2022	120.000	50.000	170.000
2023	113.000	50.000	163.000
2024	113.000	50.000	163.000
2025	138.000	6.000	144.000
2026	118.000	100.000	218.000
2027	163.000	0	163.000
2028	213.000	0	213.000
Свега	1.346.000	335.000	1. 681.000
%	80	20	100